

nekih panjskih vratich pripet orumenel list s prepisom odlomka pesmi.

Videti je kot bi bila samostanska čebelarška himna,

KAKO ČEBELAM POZIMI DODAJATI ZDRAVILO

ANTON DRAŽUMERČ

Vsak čebelar razmišlja, kako bi si olajšal delo ali izboljšal postopke pri čebelarjenju. Tako sem preizkušal drugačne panje in o njih razmišljal, preizkušal sem različne vrste matic iz nekdanje Jugoslavije in Rusije, izdeloval sem različna orodja in pripomočke za čebelarje.

Pozimi pa razmišljam, kako bi si olajšal zdravljenje čebel, predvsem proti varozi in drugim čebeljim boleznim.

Na občnem zboru Čebelarškega društva Litija sem svojo zamisel pojasnil navzočim čebelarjem. S seboj sem prinesel tudi napravo za dodajanje zdravila. Najprej se za novost niso zanimali, po podrobni razlagi o tem, kako napravo uporabljati, pa so vsi zaploskali in odobravalji mojo zamisel. Pomislil sem, pogledj, kako so zadovoljni tudi z malenkostjo, če je res koristna. Zato sem začel razmišljati, da bi svojo zamisel razširil tudi med druge čebelarje v Sloveniji.

Vem, da veliko čebelarjev razmišlja, kako pozimi zdraviti čebele. Januarsko sonce in topel veter zvbata čebele iz panjev in tedaj se zimska gruča čebel nekoliko razpusti, tako da je družine mogoče pliniti. Pa kako naj plinim, če so čebele odete in zazimljene v panjih? Ker sem že pri odejah, naj povem dogodek, ki se mi je pripetil neko jesen. Pozabil sem odeti eno družino. Še deščice nisem dal na matično rešetko. Marca, ko sem odprl panj, sem se prestrašil, saj sem na rešetki zagledal kup mrtvih čebel. Ko sem si jih podrob-

saj vsebuje veliko njihovih načel, celo odnos do minljivosti tukajšnjega življenja: Memento mori! Spomni se, da boš umrl!

neje ogledal, sem videl, da se čebele počasi premikajo, spodaj pa sem opazil močno družino čebel. Kljub nizkim temperaturam so torej čebele preživele. Kljub temu jih sam še vedno odevam, vendar tako, da se vrata na panjih ne rosijo več, tako kot so se prej.

Dragi čebelarji, pozimi ne bomo več odpirali in razkrivali čebel, saj je žrelo panja odprto vsoto zimo, le uporabiti ga moramo. KAKO? Pri tem nam bo pomagala zelo preprosta naprava. Po spodnji risbi si jo vsak lahko izdelata sam. Narejena je iz mrežice, zvite v sploščeno cevko, tako da jo lahko potisnemo žrelo panja, in iz pol metra dolge in Ø tri milimetre debele žice, pritrjene na mrežico. Za vstavljanje traku z zdravilom uporabljaj pinceto, s katero vstavim trak v notranjost mrežice. Ko je trak vstavljen v mrežico, ga z vžigalnikom prižgem in pihnem, tlečega pa potisnem skozi žrelo v panj. Čez pet do šest minut bo trakec stlel, ves plin pa bo ostal v panju. Ker naprava še nima svojega imena in ker je koristna, sem jo poimenoval TONČEK. S tončkom plinim že tretje leto in imam z njim zelo dobre izkušnje. To zimo bom dal v vsak panj po tri kapljice zdravila. Kapljic ne odmerjam iz stekleničke, ker je to preveč nerodno in netočno. V lekarni sem kupil posebno cevko za kapljice. Na njej sem narisal črtice, ki označujejo količino od dveh do šestih kapljic, tako da lahko natančno določim, koliko kapljic bom odmeril.

POMEN OSNOVNE ODBIRE IN KRAJEVNIH RAZLIČIC KRANJSKE ČEBELE V SLOVENIJI

PAVLE ZDEŠAR

Usoda lipancev nam je lahko v opomin in stalno svarilo. Večina čebelarjev pri nas si zelo prizadeva, da bi obvarovala kranjsko pasmo čebel v Sloveniji kot naravni genetski biser. Pred nevarnostjo prostega prevažanja in trgovanja s čebelami, ki jo omogoča pridruženje Evropski uniji, se bomo kljub spretnosti in tehtnim argumentom v Bruslju

lahko le delno ubranili. Najpomembneje je, da bomo doma brez posebnega hrupa z dejanji onemogočili vdor tujih pasem v naš prostor. Če hočemo urediti razmere doma, bi lahko ob vzrejni službi ter prizadevanjih komisije za vzrejo pri ČZS že pred leti ustanovili še društvo za zavarovanje izvorne kranjske čebele. Za najzahtevnejša strokovna

opravila pri tej zahtevni nalogi pa bi bilo morda še najboljše ustanoviti kar vladno komisijo. Tako resno je namreč to vprašanje. Če se bo o tem vprašanju visoka administracija odločala sama, brez stroke, ali s premajhnim številom ljudi iz stroke, da je naša dežela izvorna dežela alpskega tipa kranjske pasme in da je ob sosednji italijanski pasmi vodilna in najbolj uveljavljena, razširjena, raziskovana in iskana pasma čebel na svetu.

Kranjsko pasmo čebel si lastijo tudi druge dežele njenega izvornega območja. Še posebej Avstriji, ki so nas zadnjih 70 let naše slabe spoznavnosti v senci nekdanje države Jugoslavije v svetovnem merilu zamenjali v prodaji izvorne kranjske. Normalno je, da želijo primat zadržati. Obupno si prizadevajo, da bi jim kranjico uspelo obvarovati pred komercialnim vdorom buckfaškega križanca in vnosom italijanske pasme. Italijanski čebelarji prevažalci namreč že vozijo čebele na smrekovo pašo v njihove Alpe. V panjih avstrijskih čebelarjev je vse več rumene barve in državne meje so povsem proste. Prepričali smo se, kako velika, mamljiva in komercialno naravnana je ponudba zgodaj vzrejenih matic buckfaških križancev s Kanarskih otokov in drugih pasem čebel iz toplih krajev. In avstrijski čebelarji jih preprosto množično preizkušajo tudi na izvornem območju kranjske pasme čebel, nedaleč od naše meje. V nemško govorečih deželah je poleg imena carnica vse redkeje slišati poimenovanje "Krainer Biene". Ker množično vzrejajo in prodajajo matice po vsem svetu, so uvedli izraz koroška čebela, tako da ga je vse pogosteje slišati v vseh nemško govorečih deželah.

Ko sem l. 1976 v Sloveniji doživel stoletno medenje, sem čebelaril z večjim številom LR panjev normalne mere in dvomatičnim sistemom s tri četrtinsko višino satov ter še z velikim čebelnjakom, polnim družin v AŽ panjih. V tistem obdobju sem preizkušal še kranjiče, gerstungovce, dvojčke in vse, kar mi je prišlo v roke. Preveč enostransko sem bil namreč prepričan, da polovico uspeha v čebelarstvu zagotavlja panj. Omenjeno leto je hoja medila celo poletje in prvič sem opazil precejšnje razlike med posameznimi skupinami čebeljih družin različnega krajevnega izvora. Še zlasti se je to najprej pokazalo pri donosu, avgusta pa pri primerjanju obsega zaloge in blokadi matice pri zaleganju, poznopoletni živalnosti družin in pri prezimovanju po težko prebavljivi hojevi paši s

polovico zimske zaloge hrane maninega izvora. Spoznal sem, da obstajajo precejšnje in gospodarsko pomembne razlike v lastnostih posameznih krajevnih različic (ekotipov) kranjske čebele. Posebej opazno so pri intenzivnem čebelarjenju na med pri paši na iglavcih. Ugotovitve mi niso dale miru in iskal sem naprej. Tako sem tuje pasme čebel primerjal s kranjico pri intenzivnem čebelarjenju na med. Sorodnica iz Italije mi je prinesla kar 25 matic, izvirajočih iz Ferrare in Bologne. Srbski poslovnež in čebelar mi je iz Gruzije priskrbel 20 matic kavkaške pasme. Z vsem žarom sem se dve sezoni na izoliranem kraju te pasme primerjal med seboj in opažanja natančno zapisoval. Da ne bi delal škode, sem pri družinah tujih pasem v obdobju oplojevanja matic priprl trote. Zavedal sem se, da sem kršil čebelarska pravila, zato o tem nisem nikomur pripovedoval. Izkušnja je bila naravnost čudovita. Žal, na straneh našega glasila ni prostora za pisanje podrobnosti, kljub temu pa upam, da bodo morda kdaj še objavljene. V tedanjih razmerah je bila na majski, junijski in julijski paši najboljša kranjska pasma, na smrekovi in hojevi paši pa je bila celo nedosegljiva. Tudi po prezimovanju in odpornosti na nosemo se je odlično obnesla, še posebej pri prezimovanju z zalogo hrane z vsebnostjo mane. V nekaterih odlikah se kranjska pasma čebel lahko kosa z italijansko. Še posebej se odlikuje po živalnosti zgodaj spomladi in pozno poleti. To je za naše razmere argument samo za pozno pašo, ki jo povzroča medeči škržat (vendar samo do prvega hujšega mraza!). Čeprav ima tudi precej slabših lastnosti, sem takrat nesporno spoznal, da bom do konca življenja čebelaril samo z domačo kranjsko čebelo. Dopovedoval sem si, da moram po teh spoznanjih najti le nerojivo kranjico in najboljšo krajevno različico, potem pa jo samo natančno odbirati. Iskal sem in uspelo mi je najti zelo zanimivo sredozemsko različico kranjske. Svoje čebele sem prevažal daleč na jugovzhod ter obiskal številne čebelarje. Na posebnem odročnem območju v hrvaških hribih, visoko nad morjem, sem ugotovil, da roji največ do 4 odstotka družin, preostale pa redno prelegajo matice.

Čebele so bile po vseh merilih čiste sivke in zgodaj pomladi l. 1985 sem, kot da bi se bil v ta odbirek zaljublil, brez oklevanja kupil 12 družin. Dve leti sem jih preučeval v listovnih panjih velike prostornine na veliki prevoznici enoti z družinami iz Gorenjske, Štajerske in Notranjske. Rezultat je bil zame presenetljiva strežitev. Družine so res samo prelegale, bile so živalne, vendar so imele v primerjavi z drugimi krajevnimi različicami glede na živalnost precej prazna medišča. Še zlasti slabo so se odrezale na smrekovi in hojevi paši. Najhujše pa se je zgodilo pozimi.

Na idealnem kraju, 80 m nad morjem, 5 km od obale in samo 35 km zračne razdalje od kraja izvora so družine izjemno slabo prezimile in vse so hudo obbolele za grižo in nosemo. Razlog za to je bila pozna hojeva paša, tako da je bila polovica zaloge hrane mana. Hkrati so v enakih razmerah odlično, brez najmanjših znamenj noseme in griže, prezimovale družine iz alpskega in dinarsko-kraškega dela Slovenije. Družine iz panonskega dela Slovenije so res imele za dva križa noseme in kakšno packo na bradi, vendar ni bilo posledic. Izkušnja je bila osupljiva. Od takrat naprej se, kolikor je bilo to v razmerah intenzivnega prevažanja in poklicnega čebelarjenja sploh mogoče, ukvarjam s krajevnimi različicami in njihovo odbiro. Vedno znova se potrjujejo zgornja dejstva. Nikoli več mi ne pride na misel, da bi za naše pašne razmere iskal tujo, boljše pasmo čebel. **Z natančno in strokovno pravilno odbiro krajevnih različic čiste kranjske pasme čebel in po potrebi s pravilnim medsebojnim križanjem ter preprečevanjem parjenja v sorodstvu lahko dosežemo največ, kar je sploh mogoče doseči.**

Slovenija je edina država na svetu, v kateri je izvorno območje treh osnovnih ekotipov kranjske čebele (Ruttner, Rihar). Na našem ozemlju je njihovo stičišče in zato je tudi v tem pogledu naš prostor prava genetska kovnica. V minulih letih natančnih primerjanj, predvsem pridobitnih lastnosti krajevnih različic, sem nesporno spoznal še četrti ekotip. Tega je narava ustvarila na območju dinarsko-kraškega sveta. Naravne razmere na tem območju so za razvoj čebelje družine najbolj krute in skrajne, lastnosti čebel pa izjemne. Avtohtone čebelje družine z dinarsko-kraškega sveta (iz Notranjske in hladnejšega zahodnega dela Dolenjske) imajo v genetskem zapisu pomladi redno poznejši razvoj. Nato se razvijejo družine z zelo velikim številom čebel. Živalnost pa ohranijo do poznega poletja. V primerjavi s preostalimi tremi ekotipi v enakih razmerah so ob enakem številu oz. gostoti čebel na 1 liter (dm³) panjske prostornine tudi najmanj rojive. Poleg tega so odlične nabiralke, še posebej na smrekovi in hojevi paši. Najmanj so podvržene blokadi matice na poznih maninih pašah (avgustovska hojeva mana in mana medečega škržata). Brez konkurence so odporne proti griži in nosemi in dokaj dobro prezimijo tudi v slabših razmerah. V celinskem delu Slovenije čez zimo brez večjih posledic prenesejo tudi do 50 odstotkov mane iglavcev ali medečega škržata v zalogi hrane. To velja tudi za kraje z vremensko inverzijo, čeprav tam tudi po 120 dni ni pravega izletnega dne. Že v manjši količini pa je zanje lahko usodna le vrbova mana v zimski zalogi. Primerne so zlasti za zahtevnega čebelarja prevažalca, ki svoje čebele redno prevaža na pašne iglavcev in škržatovo pašo. Po

vedenju, mirnosti, izletavanju, čistilnem nagonu... ni posebnih odstopanj ali jih še nihče ni ugotovil, razlike pa so enako kot pri družinah drugih različic. Gotovo pa so manj primerne za čebelarjenje na akacijevi paši, ker imajo v tistem obdobju manjše število nabiralk. V prihodnjih letih bodo raziskovalci opravili podrobne meritve. Že prvi podatki kažejo, da so gornje navedbe zelo točne.

Območja posameznih osnovnih skupin (ekotipov) krajevnih različic kranjske pasme čebel v Sloveniji opredeljujem glede na lastnosti čebel po naslednjih točkah in linijah:

- alpska različica živi na največjem območju Slovenije, severno nad črto Bovec, Cerčno, Črni Vrh, Vrhnika, Grosuplje, Žužemberk, Novo mesto, Krško, Slovenska Bistrica, Maribor, Šentilj;

- izvorno območje panonske različice je v Beli krajini do Mirne gore ter na celotnem ozemlju vzhodno od črte Novo mesto, Krško, Slovenska Bistrica, Maribor in Šentilj;

- dinarsko-kraška različica živi vzhodno in znotraj linije Ilirska Bistrica, Postojna, Črni Vrh, južno pod črto Vrhnika, Grosuplje, Žužemberk in zahodno od črte proti jugu do vrhov Mirne in Poljanske gore vse do meje;

- sredozemska različica živi le jugozahodno od črte Postojna, Ilirska Bistrica do morja.

Območje Krasa, Trnovskega gozda in celotno Posočje do Boveca štejemo za prosto, v katerem se stikata in genetsko bolj ali manj prepletata in bojujeta dve sestrski, vodilni ter za svetovno čebelarstvo najzanimivejši čebelji pasmi. Tako je v liniji Trst - Tolmezzo in 50 km globoko v Furlanijo nastal naravni križanec (bastard), ki ga Italijani imenujejo furlanska čebela. Na naši strani zahodne meje so takšne čebelje družine (bastardi) najpogostejše v Goriških brdih, v Vipavski dolini ter na obrobju Krasa. Občasno ali manj se pojavljajo na celotnem Krasu, tudi na Koprskem ter v nižjih in srednje visokih delih Posočja.

V prejšnjem odstavku omenjeni kraji so hkrati tudi območje najpomembnejših pasišč. Tam je od začetka do konca pašne sezone razporejenih na stotine prevoznih enot čebel. Vsekakor je ugodno, da je v obdobju rojenja tam večina trotov z drugih območij, torej čiste kranjske pasme. S tem še dodatno (namerno ali ne, zavedajoč se ali ne...) potiskamo omenjeni medpasemski križanec iz našega prostora in s tem v naših krajih čistimo primesi italijanske pasme čebel. Zelo neugodno pa je nasprotno, če namreč del čebeljih družin v prevoznih enotah na tem območju izroji in se mlade matice plodijo tudi s troji bastardnih družin. Te, "pasemsko nečiste" družine nato odpeljemo na druge pašne po vsej Sloveniji. Troti teh, z rumenimi pasovi obarvanih družin, na različnih območjih naprej kvarijo genetsko čistost vseh tam živečih

čebeljih družin, katerih matice se plodijo. To se utegne zgoditi zlasti zato, ker je na območjih iglavcev in v višjih legah rojenje časovno poznejše. Največja škoda je, če se to zgodi na komercialnem vzrejalšču matic. Takšno onesnaženje bi narava v nekaj letih očistila sama. Vsakoletnega onesnaženja pa sama ne more očistiti sproti... Naštel sem številna ugodna dejstva in skrb vzbujajoče resnice o naši izvorni čebelji pasmi. Pomembno je, kaj bomo v praksi storili čebelarji in kaj državna regulativa. Predvsem moramo čebelarji zdaj bolj kot kadar koli doslej upoštevati priporočila prof. J. Verbiča, prof. E. Senegačnika, dr. J. Riharja in drugih čebelarskih avtoritet, ki **stalno ponavljajo nujnost sprotno osnovne odbire v vsakem čebelnjaku**. Osnovno odbiro druge stopnje naj bi pri vzrejalcih matic in v komercialnih vzrejalščih nadzorovala strokovna služba. Osnovna odbira najvišje tretje stopnje je lahko samo znotraj strokovne službe in na zanesljivih plemenilnih postajah, kot sta v Kamniški Bistrici in na Zelenici itd. Seveda mora biti odbira izvedena na podlagi strokovnih argumentov, ne pa na podlagi kratkoročnih pridobitnih koristi. V zadnjih letih namenjamo osnovni odbiri vse manj pozornosti, premalo jo poudarjamo, o njej se skoraj ne piše in ne govori, le genetsko onesnaženje se stopnjuje. Ob prelomu tisočletja je treba glede na potrebe in višjo stopnjo usposobljenosti čebelarjev spremeniti merila osnovne odbire. Vsak čebelar želi imeti predvsem čim več medu, tega pa si ne smemo želiti samo kratkoročno.

Pri vseh čebeljih družinah moramo najprej dosegati nujne dolgoročne cilje, ki so:

1. odbira pasemsko čistih družin (brez odstopanj) s čim manjšim številom ploditev v sorodstvu;
2. odbira in selekcija na čim večjo možno živalnost družin v vseh obdobjih leta, zlasti pa po 20. juliju;
3. odbira in selekcija na čim manjšo stopnjo rojivosti glede na gostoto čebel v dm³ in glede na celotno prostornino panja;

Šele ko čebele tako odberemo ali selekcioniramo, odbiramo čim boljše medarje, najbolj mirne čebele in najbolj mirne na satju, z najbolj čistem nagonom, odporne proti boleznim... ter še z vsemi zgoraj opisanimi in tudi drugimi lastnostmi. Le na tak način si bomo za daljši čas zagotovili visok odstotek čebeljih družin, ki bodo dobri medarji, mirne, zdrave, ki nam bodo v zadovoljstvo in korist. Zadovoljni bodo tudi kupci iz tujine. Odbira družin na živalnost in stopnjo rojivosti je možna le v medsebojni soodvisni primerjavi in v več kot 126 dm³ (litrov) prostornih

panjih. Zato v klasičnem AŽ panju brez prostorninskih dodatkov popolna strokovna selekcija zaradi navedenega ključnega argumenta sploh ni izvedljiva. **Z nekaj pozornosti in malo truda je zato brez težav povsem izvedljiva le osnovna odbira na pasemsko čistost in preostale selekcijske zahteve, to pa bi bilo za naše čebelarstvo izjemen uspeh.** Ta cilj je lahko doseči, ne glede na panjsko prostornino. S tem bi v nekaj letih očistili kranjice vseh rumenih sestavin, v desetletju pa izločili vse genetsko slabše primerke, ki ne dosegajo zahtev sodobnega in strokovno podkovanega čebelarja v Sloveniji. Predvsem bi s prakso osnovne odbire v naš čebelarski vsakdan ukoreninili boj z varozo. Za to je zavest premalo, potrebni pa sta spodbuda in kontrola. To bi bil eden najmočnejših argumentov v Bruslju, ker imajo tudi oni oči in strokovnjake in nekateri od njih že vedo, koliko se opiramo na naravne pasemske danosti, koliko smo strokovni in vplivni ter kakšni so naši strokovni in komercialni rezultati. Tam je interesov veliko, mi smo pa majhni!

Na drugi stopnji odbire, to je pri vzrejalcih matic, morajo biti zato merila za odbiro in selekcijo zahtevnejša. Na najvišji strokovni ravni in na zanesljivih plemenilnih postajah je po mojem mnenju nujno strogo slediti zahtevi selekcije za pleme. Brez dvoma je najpomembnejše dosegati cilj, ki ga zahteva spoznanje čebelarske prakse in teoretikov doma in v tujini, da je namreč treba najprej v selekcijskih naporih za vrhunsko pleme, nato pa s primernimi tehnološkimi potezami in praktični uporabi omiliti dve pomembni in moteči slabosti kranjske pasme čebel. Najprej premajhno živalnost (številčnost), še posebej po 20. juliju, nato pa še precejšnjo rojivost pred kresom. Šele po poprejšnjem selekcijskem doseganju teh dveh ciljev je smiselno in zanimivo pokazati in dokazati najbolj medonosne in najbolj mirne selekcionirane linije s preostalimi odlikami, ki jih ima naša pasma na pretek. Vse te odlike, poleg izjemne medonosnosti, ne morejo nikjer v praksi priti do izraza, če je čebel v družini premalo ali če so prevečkrat in preveč časa v rojilnem razpoloženju. Noben vrhunski čebelar ali vrhunski raziskovalec čebel ne bo, na primer, z 20 odstotkov izboljšanimi medonosnimi in drugimi odlikami pri čebelji družini nadoknadi izgubljene moči in pridelka, če bo v njej za 20 odstotkov manj čebel. Še manj bo družine pripravil do ustrezne nabiralne vneme, če bodo za 20 odstotkov bolj in prej prehajale v rojilno razpoloženje. In končno, nič ne bo od njegovih prizadevanj, če bo družina izrojila, roj pa povrhu vsega še pobeignil. Če na podlagi odbire in selekcije dosegamo povprečno samo za 20 odstotkov številnejše družine in za toliko manj rojive, je to veliko že pri povprečni medonosnosti. In na tej točki se bo v prihodnosti

odločala usoda izvorne kranjske pasme čebel iz Slovenije.

Temeljno je vprašanje, ali bo sicer vplivni strokovni in komercialni del čebelarstva v svetu znova spoznal resnične prednosti kranjske pasme čebel iz njene izvorne dežele Slovenije, od koder se je ta pasma razširila po svetu. Kaj bomo za to storili mi? Morda bodo dajali bolj prednost selekciji Sklenar - Pešec - Troisek - Singer iz Avstrije ali selekciji z otokov pred Hamburgom? Lahko se zgodi, da bodo v organizaciji vzrejevalcev za vzrejo kranjske pasme čebel v ZDA še naprej upoštevali rodove iz Srbije, lahko pa jih bodo celo odbirali iz družin neposrednih potomk čebel, ki so jih tja iz Slovenije poslali še Benton, Ambrožič, Strgar in drugi. Češki raziskovalci so bili lani navdušeni nad našimi plemenskimi območji in odvzetimi vzorci... Ko bo razčiščeno to vprašanje, bodo na vrsti še velike rezerve in možnosti v uporabi tehnologije. Kajti številčnost oz. živalnost je poglavitna odlika medonosnih čebel, omogoča pa jim zadržno življenje, prezimitev, nabiranje presežkov hrane in njihov obstoj po vsej zemeljski obli. Čebelja družina je superorganizem, sestavljen iz nebogljnih posameznih osebkov, kar je pri čebeljih družinah posledica in pogoj, podrejena je strogim naravnim zakonitostim, med katerimi ima odločilno vlogo zakon prehoda številčnosti v kakovost! In zato lahko merimo medonosnost in stopnjo rojivosti **najprej s stopnjo številčnosti**. Z vsakim drugačnim pristopom dobimo izkrivljeno sliko kakovosti. Pri nas vse preveč iščemo samo dobre nerojive medarje v 90 litrih delovne prostornine velikih panjih. V njih morajo družine, ki nosijo v sebi genetsko sposobnost nadpovprečne številčnosti, nenehno izrojevati in tako najdragoocenejše sproti izločamo z opravičilom pretirane rojivosti. Po tem se tudi razlikujemo od povpraševanja tujcev po naši čebeli. To zmoto bomo v splošnem razreševali na področju tehnologije. Pri vzrejevalcih je ta praksa že zdaj nedopustna, in če ne gre drugače, težavo odpravimo z zakladami.

Ni sramotno, če se čebelarju prevažalcu pojavi v kakšnem panju rumene pasanke. Sramotno pa je, če ima iz leta v leto veliko teh rumenih križank in ničesar ne ukrene. Povsem jasno je, da se ob zahodni meji temu ni moč povsem izogniti. Za čebelarja ni prijetno, če mu pobegne veliko rojev, prav hudo pa je, če so kupljene matice genetsko sicer ustrezne, fiziološko pa tako slabotne, da ob vsej negi v AŽ panju ne razvijejo družin in sploh niso sposobne rojiti. V LR panju takšna matica ne potrebuje dveh naklad za plodišče in s tem je tretja naklada celo leto odveč. Kaj o takšnih naših maticah mislijo v tujini, sem slišal tako od kupcev kot od strokovnjakov. Kaže, da je pri nas še pre malo vzrejevalcev matic, in čeprav je vzreja zelo

napredovala, so rezerve še velike. In kaj še storiti za zaščito naše kranjske pasme čebel? Krajevne različice izvorne pasme so naše posebno bogstvo. Že več kot desetletje si na vseh ravneh odločno prizadevam za uvedbo naravnih zavarovanih območij posameznih ekotipov ali bolje rečeno zavarovanih območij poglavitnih skupin krajevnih različic. V najvplivnejših strokovnih čebelarskih krogih pa se je pojavil odpor do mojih predlogov. Tudi najmlajša skupina strokovnjakov predlog zavrača z argumentom, da mora zavarovano območje oz. rezervat obsegati populacijo nekaj tisoč čebeljih družin. Za naše razmere to ni sprejemljivo, ker bi s tem na preveč obsežnih območjih zavrla možnosti razvoja tržne pridelave čebeljih pridelkov, zlasti za prevažalce. Že zdaj ne moremo povprečno pridelati dovolj medu za domačo porabo in tega ne bomo mogli tudi v prihodnosti, zato pašnih območij ni mogoče zapirati za potrebe rezervatov. Pridelava je namreč odvisna predvsem od uspešnosti prevažanja čebel na pašo. Za območje rezervatov lahko torej uporabimo le manjša, manj medonosna območja, ki so za izrabo paše manj zanimiva in tja že zdaj ne prevažajo čebele. Na zavarovanem območju čebele tudi ne morejo biti izpostavljene genetskemu onesnaževanju, vnos čebel je kontroliran, izhod pa prost... Cilj je, da imajo bogato genetsko vrednost in zadovoljivo pestrost. Strokovno gledano, je zadeva dolgoročno res na meji možnega, kljub temu pa je nekaj treba storiti. Če bo skupini pogajalcev uspelo doseči, da bi za zavarovano območje razglasili celotno območje države, bi bil to brez dvoma zgodovinski dosežek. Kaj pa, če jim to ne bo uspelo? Zato za našo uporabo in kot zadnje možno zavarovanje predlagam naslednjo kompromisno rešitev:

1. Razglasitev zavarovanih območij osnovnih skupin krajevnih različic naše čebelje pasme s soglasjem stroke in na podlagi ustreznega administrativnega postopka in pravilnika.
2. Vsebinsko in formalno spremembo statusa plemenitih postaj v Kamniški Bistrici in na Zelenici po mednarodnih merilih v izjemno zanesljive plemenilne postaje pod strokovnim vodstvom in strogim nadzorom. Delo na teh dveh postajah (ali vsaj na postaji v Kamniški Bistrici) naj bi imelo najprej strokovni in šele nato gospodarski ter reprezentančni namen. Za takšno spremembo ni velikih ovir. Postaji sta že dalj časa z odlikom ustrezno zavarovani in po mednarodnih merilih izpolnjujeta vse naravne pogoje za spremembo statusa.

Premisleka vredna in krajevno najbolj sprejemljiva zavarovana območja krajevnih različic so:

Za alpski ekotip:

1. območje zgornjega dela Savinjske doline nad Lučami, višje od Igle; to so Robanov kot, celotna Solčava in Logarska dolina do vrhov gora;
2. območje Bohinja za črto Polje - Srednja vas do vrhov gora.

Za panonski ekotip:

1. ožje območje v Slovenskih goricah, najverjetneje v občini Ormož, severno od mesta - odvisno od dogovorov in strokovne presoje;
2. na majhnem območju Goriškega v okolici krajev Križevci, Domanjševci, Hodoš, Dolenci, Šalovci... - odvisno od dogovorov in strokovne presoje, lahko je odločitev samo za eno manjše območje.

Za dinarsko- kraški ekotip:

1. območje znotraj krajev Krvava Peč, Rob, Karlovica, Nova vas, V. Bloke, Žilce - Krvava Peč, po dogovoru je možna delna sprememba. V zgornjem toku Iške je odličen prostor za superplemenilno postajo;

2. območje Suhe krajine kot alternativa.

- Za sredozemski ekotip verjetno ni potrebe, če pa bi to zahtevali, je edina možnost južno od ceste Hrpelje - Starod, državna meja, Slavnik - Hrpelje.

Vesel bom morebitnih dopolnitev predloga. Že iz samega poznavanja teme je jasno, da imamo prostora za oblikovanje zavarovanih območij zares malo. Zato tudi ni mogoče zavarovati posameznega vzrejevalca matic, kot bi marsikdo želel. Pomembno je, da je njegovo območje z okolico pod ostrejšim zdravstvenim nadzorom in da ima društvo red na pasiščih.

Predlogov in podatkov je za eno branje in razmislek dovolj. Pisani so z dobrim namenom, brez kritike ali ocen naporov drugih. Zavzel se bom za to, da bo osnovna izbira v mojih čebelnjakih postala stalna skrb in zaveza, to pa je za vsakega prevažalca velika in s težavo uresničljiva obljuba. Vendar druge poti ni. K tej skupni nalogi spodbujam vse čebelarje v Sloveniji. Če se bomo poenotili tudi glede preostale vsebine tega prispevka in se lotili dela, bom z vsemi svojimi močmi prispeval k skupnemu uspehu.

UNIČEVANJE VAROJ Z HLADNIM OLNJIM POSTOPKOM

PAVLE ZDEŠAR

Do nedavnega smo številni uporabljali aparat fureto, s katerim smo vročo oljno meglo uplinitili v panj. Ta postopek je zelo učinkovit, vendar je nevaren za čebelarjevo zdravje, poleg tega pa tudi skrajša življenjsko dobo čebel. Opozoriti vas moram še na veliko nevarnost povzročitve požara. Po letu dni preizkusov sem z metodo hladnega oljnega zamegljevanja razvil nov, zelo uspešen postopek in o njem v diskusiji na zastavljeno vprašanje poročal že na lanskem enaindvajsetem državnem seminarju čebelarjev v Celju. Moji letošnji rezultati zatiranja varoe so preseglji vsa moja pričakovanja.

Ta način hladnega zamegljevanja temelji na dodajanju aktivnega sredstva v parafinsko olje. Zračna razpršilka z dva do pet atmosfer pritiska zraka s posebej prirejeno predkomo in šobo razprši olje v mikronske drobne delce. Od 0,5 do 1 ml razpršenega olja že zapolni cel panj s suho lebdečo oljno meglo, v kateri je eno izmed registriranih aktivnih sredstev v tolikšni količini in koncentraciji, kot jo predpisuje veterinarska stroka. Prednost oljnega postopka je v tem, da najtemeljiteje in sproti ubija varoe, ki se izlegajo iz zalege, da je sredstvo v olju delujoče osem do največ šestnajst

dni in da varoi zapira dihalne poti, kar so s poizkusi dokazali že evropski raziskovalci.

V vodni megli je aktivna substanca obstojna le tri ure in pol do enega dneva in pol. Pozimi je voda hladna, aceton pa precej jedko raztopilo, ki draži dihala, oči in čutnice. Olje pozimi varuje pred mrazom in dovolj je le enkratno zamegljevanje. Poleti, ko ni paše, pa zamegljujemo le dvakrat v presledku osem dni. Tako bodo čebele prejele v panj najmanj "kemije" v primerjavi z zdaj znanimi in uporabljenimi postopki. Zamegljevanje enega plodišča pozimi traja le pet sekund, celotnega panja poleti (plodišče in medišče) pa deset sekund. Aparatura, ki jo je izpopolnil čebelar in tehnični strokovnjak, ne masti, je preprosta za uporabo, poleg tega pa je delo z njo najhitrejše od meni doslej znanih metod. Ne škoduje čebelam, čebele poleti takoj po zameglitvi le malo vzletijo in se nato pomirjene vrnejo v panj. Potrebujemo le dovod zraka pod pritiskom in zelo majhne količine olja in registrirane aktivne substance. Doslej nisem ugotovil nobenih negativnih posledic. Vsem, ki bi želeli izvedeti še kaj več o opisani metodi, sem pripravljen odgovoriti. Vprašanja lahko pošljete tudi na uredništvo Slovenskega čebelarja.